

Classica et Christiana, 18/2, 2023,
ISSN: 1842-3043; e-ISSN: 2393-2961

Rezumate/Riassunti/Abstracts

GLI ITALIOTI DI STRABONE (NOTA A 9, 3, 7 C 420)

DOI: 10.47743/CetC-2023-18.2.303

Nicola BIFFI
(Università degli Studi di Bari Aldo Moro)

Keywords: *Strabo, Geography, Italiotes, Sicilians.*

Abstract: *The Italiots of Strabo (note to 9, 3, 7 C 420). This short note is intended to pose only a question of methodology regarding the translation of the word Ἰταλιῶται in Strabo's Geography, and finally suggest the hypothesis that the expression Ἰταλιωτῶν τινες καὶ Σικελοί (or Σικελιωτῶν) in the related passage should further be corrected.*

Cuvinte-cheie: *Strabon, Geografia, Italiotai, Sikeloi.*

Rezumat: *Italiotai din Strabon (notă la 9, 3, 7 C 420). În această scurtă notă ne propunem să punem doar o chestiune de metodă cu privire la traducerea cuvântului grecesc Ἰταλιῶται în Geografia lui Strabon și, în final, să sugerăm ipoteza că expresia Ἰταλιωτῶν τινες καὶ Σικελοί (sau Σικελιωτῶν) din pasajul în cauză trebuie, pe viitor, corectată.*

IN TE MUNDI AMOR CONSONAT. AEZIO PARADIGMA DI VIRTÙ IN MEROBAUDE

DOI: 10.47743/CetC-2023-18.2.319

Antonella BRUZZONE
(Università degli Studi di Sassari)

Keywords: *Flavius Merobaudes, Aetius, panegyrics, virtues, visibility.*

Abstract: *In te mundi amor consonat. Aetius paradigm of virtues in Merobaudes. From Merobaudes' two panegyrics to Aetius (one in prose, dating from around 440 CE, the other in verse, dating from 446 CE) emerges an ideal model of charismatic leader, with a specific configuration and a peculiar nature.*

In fact, the virtues that Merobaudes attributes to Aetius, both in the public and private spheres, however topical they may be within the genre, are nevertheless reconsidered by the writer through a new awareness and repropose from a personal perspective. The result is a vivid portrait of a man completely dedicated to the common interest and who identifies public life – mainly the military one – with life tout court: in this way, he exerts a strong power of seduction and inspires unconditional devotion.

Parole chiave: *Flavio Merobaude, Aezio, panegirici, virtù, visibilità.*

Riassunto: *Dai due panegirici di Merobaude per Aezio (uno in prosa, databile intorno al 440 d.C., l'altro in versi del 446 d.C.) emerge un modello ideale di capo carismatico, dotato di una configurazione specifica e di una natura dichiarata come peculiare. Le virtù che Merobaude attribuisce ad Aezio infatti, sia nella sfera pubblica sia in quella privata, per quanto topiche nell'ambito del genere, sono tuttavia riconsiderate dallo scrittore attraverso una nuova consapevolezza e riproposte secondo una angolazione molto personale. Ne risulta il vivido ritratto di un uomo dedito esclusivamente all'interesse comune e che identifica la vita pubblica – quella in armi, precipuamente – con la vita tout court: in tal modo egli esercita un forte potere di seduzione e ispira una devozione senza riserve.*

Cuvinte-cheie: *Flavius Merobaudes, Aetius, panegirice, virtute, vizibilitate.*

Rezumat: In te mundi amor consonat. Aetius – paradigmă a virtuții în Merobaudes. *Din cele două panegirice pentru Aetius ale lui Merobaudes (unul în proză, datând din jurul anului 440 d.Hr., celălalt în versuri, datând din anul 446 d.Hr.) reiese un model ideal de lider carismatic, cu o configurație specifică și o natură particulară. De altfel, virtuțile pe care Merobaudes le atribuie lui Aetius, atât în sfera publică, cât și în cea privată, oricât de actuale ar fi ele în cadrul genului, sunt totuși reconsiderate de scriitor printr-o nouă conștientizare și repropuse dintr-o perspectivă personală. Rezultă un portret viu al unui om complet dedicat interesului comun și care identifică viața publică – în principal, cea militară – cu viața tout court: în acest fel, exercită o puternică putere de seducție și inspiră devotament necondiționat.*

«VIDISTI TE». *AETERNITAS IMPERII E*
OMEN ANNORUM NELLA POLITICA COSTANTINIANA

DOI: 10.47743/CetC-2023-18.2.343

Maria Carolina CAMPONE
(Dipartimento Umanistico,
Accademia Militare “Nunziatella”, Napoli)

Keywords: Panegyric VI/7, Constantine I, Apollo Grannus, omen imperii.

Abstract: «Vidisti te». *Aeternitas imperii and omen annorum in Constantinian politics* Panegyric VI/7 is generally held to be evidence of a “pagan vision” and of Constantine’s link with the god Apollo. However, a careful reading of the text excludes a “vision” and suggests interpreting the presence of the god as an imperial self-celebration. The reference to Nestor gives the text a broader value, of a political nature, with a dual purpose: the preservation of the single authority for the purposes of the common good and the maintenance of harmony, based on the recognition of the role of others.

Cuvinte-cheie: Panegiricul VI/7, Constantin I, Apollo Grannus, omen imperii.

Rezumat: «Vidisti te». *Aeternitas imperii și omen annorum în politica constantiniană.* Panegiricul VI/7 este considerat în general o dovadă a unei „viziuni păgâne” și a legăturii lui Constantin cu Apollo Grannus. Cu toate acestea, o citire atentă a textului exclude o „viziune” și sugerează interpretarea prezenței zeului ca pe o autocelebrare imperială. Referirea la Nestor conferă textului o valoare mai largă, de natură politică, cu un dublu scop: păstrarea autorității individuale în scopul binelui comun și menținerea armoniei, bazată pe recunoașterea rolului celorlalți.

LA CASA DI DIO TRA LE CASE DEGLI UOMINI. LO SPAZIO SACRO COME PAESAGGIO CULTURALE

DOI: 10.47743/CetC-2023-18.2.363

Saverio CARILLO

(Dipartimento di Architettura e Disegno Industriale,
Università degli Studi della Campania “Luigi Vanvitelli”)

Keywords: *Spazio sacro, architettura e design liturgico, Cimitile, ambone, casa rurale e paesaggio.*

Abstract: *The house of God among the houses of men. The sacred space as a cultural landscape. A depiction of an angel incensing the body of a deceased while standing on the top of the roof of a house, inside a frescoed arcosolium in the Paleo-Christian complex of Cimitile induces us to reflect on the shape and design of the liturgical place for the proclamation of the word inside the Christian worship hall. The contribution illustrates the close analogies between the traditional residence of the territory and the profound formal resonances with the environments in which the Christian liturgy developed and became explicit in works of fixed furniture within sacred spaces.*

Cuvinte-cheie: *spațiu sacru, arhitectură și design liturgic, Cimitile, amvon, casă rurală și peisaj.*

Rezumat: *Rezumat: Casa lui Dumnezeu printre casele oamenilor. Spațiul sacru ca landscape cultural. O reprezentare a unui înger care tămâie trupul unui decedat în timp ce stă în vârful acoperișului unei case, în interiorul unui arcosolium cu fresce din complexul paleo-creștin din Cimitile, ne determină să reflectăm asupra formei și designului locului liturgic pentru proclamarea cuvântului în interiorul sălii de cult creștin. Contribuția ilustrează analogiile strânse dintre reședința tradițională a teritoriului și asonanțele formale profunde cu mediile în care liturghia creștină s-a dezvoltat și a devenit explicită în lucrările de mobilier fix în spațiile sacre.*

CREAȚIE, MIȘCARE, ÎNDUMNEZEIRE. PERSPECTIVE METAFIZICO-TEOLOGICE ASUPRA LIBERTĂȚII ÎN PRIMELE SECOLE ALE CREȘTINISMULUI

DOI: 10.47743/CetC-2023-18.2.381

Florin CRÎȘMĂREANU
(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Keywords: *creation, movement, freedom, will, deification.*

Abstract: *Creation, movement, deification. Metaphysical-theological perspectives on freedom in the first centuries of Christianity.* The present research started from a statement that Hannah Arendt makes regarding freedom, considered as one of the last issues that are among the concerns of philosophers. Moreover, she also identifies an exact date for the entry of freedom into the field of philosophy: the writings of Saint Augustine. In this article, however, I try to point out that the issue of freedom has also been a constant concern of Greek Christian authors such as Origen, Gregory of Nyssa and Maximus the Confessor. In the second part of the text we try to capture some of the characteristics of freedom and the indissoluble connection with the problem of movement and deification, as it appears in the writings of Maximus the Confessor. This representative author for the Byzantine paradigm succeeds – directly or through Nemesius of Emesa and Stoicism – to make full use of Stagirite ideas about movement and, going beyond them, to reframe it by relating it to the idea of deification.

Cuvinte-cheie: *creație, mișcare, libertate, voință, îndumnezeire.*

Rezumat: *Prezenta cercetare a plecat de la o afirmație pe care Hannah Arendt o face cu privire la libertate, considerată ca una dintre ultimele probleme care intră printre preocupările filosofilor. Mai mult decât atât, această autoare identifică și o dată exactă pentru intrarea libertății în câmpul filosofiei: scrierile sfântului Augustin. Or, în rândurile acestui articol încerc să evidențiez faptul că problema libertății a preocupat constant și pe autorii creștini de limbă greacă, precum Origen, Grigorie de Nyssa și Maxim Mărturisitorul. În a doua parte a textului încercăm să surprindem câteva dintre caracteristicile libertății și legătura indisolubilă cu problematica mișcării și îndumnezeirii, așa cum apar acestea în scrierile lui Maxim Mărturisitorul. Acest autor reprezentativ pentru paradigma bizantină reușește – direct sau prin intermediul lui Nemesius de Emesa și stoicismului – să valorifice din plin ideile Stagiritului despre mișcare și, depășindu-le, să reîncadreze acest concept raportându-l la ideea de îndumnezeire.*

UN'UMILIANTE INDIGENZA: NOTA TESTUALE ED ESEGETICA AD AMMIANO, 14, 6, 13

DOI: 10.47743/CetC-2023-18.2.399

Fabrizio FERACO
(Università della Calabria)

Keywords: *Ammianus Marcellinus, textual criticism, poverty, begging.*

Abstract: A humbling poverty: textual and exegetic note about Ammianus, 14, 6, 13. *In the first Roman digression, Ammianus describes the humbling condition of a respectable foreigner, who is forced, in order to live, to offer his greeting to a rich man. I pay attention, in particular, to the last part of this sketch. On the one hand, I propose to correct the transmitted reading et non temisero in et <si> non ut miser and I mean ut miser in a declaratory-casual sense (= "since you are poor"); on the other hand, I accept the reading stipi, that is proposed by Demandt, but not the preposition in and moreover I interpret stipi in the sense of "begging", because, in my opinion, in this context the key element is the poverty of the foreigner.*

Cuvinte-cheie: *Ammianus Marcellinus, critică textuală, săracie, cerșetorie.*

Rezumat: O sărăcie umilitoare: notă textuală și exegetică despre Ammianus, 14, 6, 13. *În prima digresiune romană, Ammianus descrie condiția umilitoare a unui străin respectabil, care este nevoit, pentru a trăi, să-și ofere salutul unui om bogat. Acord o atenție, în special, ultimei părți a acestei schițe. Pe de o parte, îmi propun să corectez lectura transmisă et non temisero în et <si> non ut miser și mă refer la ut miser în sens declarativ-cazual (= „de vreme ce ești sărac”); pe de altă parte, accept lectura stipi, care este propusă de Demandt, dar nu și prepoziția in și, mai mult, interpretez stipi în sensul de „cerșit”, deoarece, în opinia mea, în acest context elementul-cheie este sărăcia străinului.*

DAL PULPITO VIENE LA DEDICA: LEONE, *ACCEPTUS*
E L'ISCRIZIONE DELL'AMBONE DI
MONTE SANT'ANGELO

DOI: 10.47743/CetC-2023-18.2.409

Alessandro LAGIOIA
(Università degli Studi di Bari Aldo Moro)

Keywords: *Acceptus sculptor, Leo archbishop of Siponto, Medieval Latin inscriptions, Leonine verses, Early Romanesque sculpture in Apulia.*

Abstract: *The Pulpit speaks from the pulpit: Leo, Acceptus, and the inscription on the pulpit of the Sanctuary of Monte Sant'Angelo.* This article investigates the documentary and epigraphic evidence related to the figure of Leo, archbishop of Siponto († 1050). The profile of the sculptor Acceptus is then examined, along with a metrical inscription engraved on the bishop's throne of Monte Sant'Angelo and two couple of leonine verses on the fragmentary beams of a pulpit carved by Acceptus in 1041. Conjectural supplements are then proposed with an explication of the content. The personified pulpit is given the floor, invoking the gift of everlasting life for the client (presumably the bishop commissioning the work) and divine protection for the sculptor Acceptus, the beloved by the people.

Cuvinte-cheie: *sculptorul Acceptus, Leon, arhiepiscop de Siponto, inscripții latine medievale, sculptură romanică timpurie din Apulia.*

Rezumat: *Amvonul vorbește de la amvon: Leon, Acceptus și inscripția de pe amvonul sanctuarului din Monte Sant'Angelo.* Acest articol investighează dovezile documentare și epigrafice legate de figura lui Leon, arhiepiscop de Siponto († 1050). Apoi este examinat profilul sculptorului Acceptus, împreună cu o inscripție metrică gravată pe tronul episcopului de la Monte Sant'Angelo și două versuri ale lui Leon de pe grinzile fragmentare ale unui amvon sculptate de Acceptus în 1041. Sunt propuse apoi suplimente conjecturale, cu explicația conținutului. Amvonul personificat primește cuvântul, invocând darul vieții veșnice pentru client (probabil episcopul care a comandat lucrarea) și protecția divină pentru sculptorul Acceptus, iubitul de popor.

HISTORIOGRAFÍA DE LAS REVUELTAS BAGAUDAS DESDE EL SIGLO III HASTA EL SIGLO XVIII

DOI: 10.47743/CetC-2023-18.2.437

Francisco Javier SANZ HUESMA
(Universidad de Zaragoza, España)

Palabras clave: *Historiografía, transmisión textual, fuentes, crónica, hagiografía.*

Resumen: *En el presente texto expondré el recorrido historiográfico de las revueltas bagaudas de los siglos III y V desde su primera aparición en las fuentes históricas hasta finales del siglo XVIII. Pretendo realizar un estudio de la historia de la historia de las revueltas bagaudas, con un doble objetivo: servir de instrumento para futuras indagaciones sobre el tema; y mostrar cómo se ha transmitido la información sobre los bagaudas a lo largo del tiempo y de qué manera esta transmisión ha influido en la visión de los mismos.*

Keywords: *historiography, textual transmission, sources, chronicle, hagiography.*

Abstract: *Historiography of the bagaudic revolts from the IIIrd century to the XVIIIth century. In this text I will explain the historiographical path of the Bagaudic revolts of the IIIrd and Vth centuries from their first appearance in the sources until the XVIIIth century. I intend to carry out a study of the history of the Bagaudic unrests, with a double objective: to serve as an instrument for future investigations on the subject; and show how information about the bagaudas has been transmitted over time and this transmission has influenced the vision of them.*

Cuvinte-cheie: *istoriografie, transmitere textuală, izvoare istorice, cronică, hagiografie.*

Rezumat: *Istoriografia revoltelor bagauzilor din secolul al III-lea până în secolul al XVIII-lea. În acest text voi expune tradiția istoriografică a revoltelor bagauzilor din secolele III și V de la prima lor apariție în izvoarele istorice până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Intenționez să realizez un studiu al istoriei revoltelor bagauzilor, cu un dublu obiectiv: să servească drept instrument pentru viitoare investigații pe această temă și să arate cum informațiile despre bagauzi au fost transmise de-a lungul timpului și cum această transmitere a influențat viziunea despre ei.*

METAMORFOSI 'IN EMBRIONE'. L'EPILLIO DI IO NELL'EROIDE DI IPERMESTRA (14,85-108)

DOI: 10.47743/CetC-2023-18.2.491

Enrico SIMONETTI
(Università degli Studi di Bari Aldo Moro)

Keywords: *Ovid, Io, Metamorphoses, Heroides, epyllion.*

Abstract: 'Embryonic' Metamorphosis: Io-Epyllion in Hypermestra's Epistle (Ovid Heroides XIV 85-108). *The fourteenth of Ovid's Heroides, written by Hypermestra to Lynceus, is particularly interesting for the epyllion that concern Io, Hypermestra's ancestor (vv. 85-108): Io's sad adventures are equated to Hypermestra's oppression by Danaus. The presence of Io reaffirms the connection between these fabulae introduced in Aeschylus' Supplices and Prometheus Bound. This paper aims to underline the features of this epyllion: the story of Io's transformation and wandering shows topoi and ideas developed in Metamorphoses.*

Cuvinte-cheie: *Ovidiu, Io, Metamorfoze, Heroide, epyllion.*

Rezumat: Metamorfoze „în embrion”. Epyllion-ul lui Io în epistola Hypermestrei (Ovid. Heroides XIV 85-108). *Cea de-a paisprezecea dintre Heroidele lui Ovidiu, scrisă pentru Hypermestra lui Lynceus, este deosebit de interesantă pentru epyllion-ul care o privește pe Io, strămoașa Hypermestrei (vv. 85-108): tristele aventuri ale lui Io sunt echivalate cu asuprirea lui Hypermestra de către Danaus. Prezența lui Io reafirmă legătura dintre aceste fabulae introduse în Rugătoarele și Prometeu încătușat ale lui Eschil. Această lucrare își propune să sublinieze trăsăturile acestui epyllion: povestea transformării și rătăcirii lui Io arată locurile comune și idei dezvoltate în Metamorfoze.*

METAFORE ALE CIUMEI ÎN SURSE LATINE TÂRZII

DOI: 10.47743/CetC-2023-18.2.509

Nelu ZUGRAVU
(Centrul de Studii Clasice și Creștine, Facultatea de Istorie,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Keywords: *the plague metaphor, late Latin literature, dysfunctions of late Roman society, emperors as metaphors of plague.*

Abstract: *Metaphors of the plague in late Latin sources.* *The plague metaphor has a high incidence in Latin literature. The present text indicates some examples of plague metaphors collected from various sources (literary, legal, historiographical, poetic, rhetorical, polemical) belonging to the late antique period, which are intended to emphasize, through the integral transfer of meaning from the lethal disease to various aspects responsible for aggravating the dysfunctions and deterioration to the point of collapse of the ills of the late antique Roman society – fiscal obligations, abuses, compromised justice, aggressive Christianity, magic, heresy, some emperors, usurpers and members of the imperial administrative apparatus, etc. The subject would deserve to be deepened in a larger work, which would analyze the presence and significance of this rhetorical and stylistic procedure according to the character of the writings, the literary genre to which they belong, the narrative, poetic or rhetorical context of the use, the political and cultural framework of the elaboration of the works, the religious or philosophical orientation of the authors, the purpose of the intended message.*

Cuvinte-cheie: *metafora ciumei, literatura latină târzie, disfuncționalități ale societății romane târzii, împărați ca metafore ale ciumei.*

Rezumat: *Metafora ciumei are o incidență ridicată în literatura latină. Textul de față semnalează câteva exemple de metafore ale ciumei culese din diverse surse (literare, juridice, istoriografice, poetice, retorice, polemice) aparținând perioadei antice târzii, care au menirea de a sublinia, prin transfer integral de semnificație dinspre maladia letală spre diverse aspecte responsabile de agravarea disfuncționalităților și deteriorarea până aproape de colaps a maladiilor societății romane tardoantice – obligațiile fiscale, abuzurile, justiția compromisă, creștinismul agresiv, magia, erezia, unii împărați, uzurpatori și membri ai aparatului administrativ imperial. Subiectul ar merita aprofundat într-o lucrare mai amplă, care să analizeze prezența și semnificația acestui procedeu retoric și stilistic în funcție de caracterul scrierilor, genul literar cărora aparțin, contextul narativ, poetic sau retoric al utilizării, cadrul politic și cultural al elaborării operelor, orientarea religioasă sau filosofică a autorilor, finalitatea mesajului urmărit.*